

JDU NA SEVER... A PLAZÍM SE NA JIH!

KAROLÍNA STEHLÍKOVÁ

Napsání článku Rozptýlení z nucené zahálky. O divadelních produkcích na polárních výpravách v 19. století předcházeli zážitky v podobě mé cesty na norské souostroví Špicberky, kam jsem se vypravila v létě 2023 cestou na konferenci do severního Norska. Za polární kruh jsem ke své škodě vyrazila ve stavu, který nebyl pro cestování zcela ideální. To se mi vymstilo a po návratu do ČR jsem skončila s vyhrzlou meziobratlovou ploténkou v nemocnici. Každá cesta ale někam vede. Ta moje mě přivedla k překvapivé identifikaci s typickým paradoxem provázejícím rané výpravy do polárních regionů – doputovat na vytoužený stupeň severní či jižní šířky není až tak pracné a často to ani netrvá příliš dlouho, ale dostat se živý zpět, nepropadnout marnosti, odolat fyzickému i psychickému vysílení, překonat živly i sám sebe, to je ten největší výkon, který člověk mířící do krajů, v nichž panují extrémní podmínky, podává.

Následující „dopis“ vznikl bezprostředně po tomto zážitku a byl původně určen mým přátelům a rodině. Posílám jim podobné zápisky ze svých severských cest pravidelně – mohou se díky nim naladit nejen na tyto odlehlé kraje, jejich historii a kulturu, ale i na mentalitu jejich obyvatel včetně toho, jak se v těchto zemích cítí suchozemec ze srdce Evropy. Tento text byl trochu výjimečný právě s ohledem na poněkud extrémní situaci, do které jsem se dostala. I takhle to tedy může vypadat, když se humanitní vědkyně zvedne od počítače.

Milí zlatí,

zdravím vás z horizontální polohy doma na gauči. Jsem na opiátech a zdají se mi z toho naprosto fascinující sny. Bude z toho báseň nebo možná píseň *Walk Me Through the Night*, kterou věnuju kodeinu, což je prášek, díky kterému jakžtakž spím a který má asi taky slušný podíl na tom, že jsem nechcípala bolestí na 78. stupni severní šířky. Neplánovala jsem tentokrát žádné zápisky, protože tohle měl být tuctový turistický výlet – všechno půl roku dopředu zabožované, žádné riskantní tahy, prostě krátká dovolená na Špicberkách spojená s konferencí International Association of Scandinavian Studies v norském Tromsø. Ale jak to tak se mnou bývá, dopadlo to úplně jinak.

Jak že jsem se do téhle mizérie dostala? Jela jsem na konci června do Osla na krásnou konferenci pro překladatele – upracovaná, ale šťastná, že teď to všechno začne, že už musím jen to, to a to a pak jedu na své vysněné Špicberky a v srpnu budu mít krásnou dovolenou s rodinou a konečně si odpočinu. Něco jsem cestou udělala blbě – asi jak jsem táhla kufr a utrhlo se mi madlo – a rozbolela mě záda. Celkem mírně, takže jsem to moc neřešila a po návratu do ČR přidala na cvičení a plavání. Jenže se to zhoršovalo. Dostala jsem strach kvůli té cestě, doběhla k několika lékařům a k fyzioterapeutce – všem se to zdálo jako blokáda, která je trochu divná, ale po odpočinku by mohla jít pomalu rozcvičit. Odpočívala jsem poctivě celý týden (jako že jsem celé dny pracovala z gauče nebo vstoje za stavitelným stolem z IKEY), odjezd se blížil a stres vrcholil (do toho jsme měli pohřeb, děti bylo potřeba vypravit na tábory, sem tam jsem se podílela na Měsíci autorského čtení, psala příspěvek na konferenci, dodělávala něco

na grantu a toužila být samozřejmě velmi profesionální... Kráva...). Nakonec jsem si nechala zatejnovat záda, napsat prášky na bolest a minulý týden odletěla na Sever.

Jela jsem s Adélou, doktorandkou z nordistiky a mou výbornou partačkou, která sice nepřežije bez cigaret a piva a turistické vybavení na cestu si musela půjčit od přítelkyně své matky, ale její šarm s sebou nese řadu výhod a vůbec se s ní dobře cestuje.

Z Prahy jsme přelétly do Osla. Druhý den jsme odpočívaly, já optimisticky cvičila a před jednou jsme vyrazily na Gardermoen. Tenhle let měl mít tři hodiny, trochu jsem se bála. Ale podařilo se nám s Adélou vyměnit původní místa za volnou trojku u nouzového východu, kde bylo absurdně místa, mohla jsem si tam i lehnout, kdyby bylo zle. Ale zvládla jsem to v kleku s pivem v ruce. Pak se pod námi objevil výhled na zasněžené Špicberky a nám klesla brada.

Tak takhle to vypadá, tohle je ta poslední přestupní stanice po cestě k Severnímu pólu. 78. stupeň severní šířky, kde žije asi 2000 lidí a zhruba stejný počet ledních medvědů. Vylezly jsme z letadla, udělaly si selfičko a já pochopila, že je zle. Jednu nohu jsem za sebou doslova tahala a chvíli jsem myslela, že k tomu přistavenému autobusu vůbec nedolezu.

Druhý den to bylo trochu lepší, takže jsme úplně pomalinku obešly Longyearbyen, prohlédly si místní kostel, muzeum s odpočinkovou zónou z tuleních kůží, mnoho vypaných ledních medvědů, simulovanou hornickou šachtu a podobné blbůstky, načež mě Adéla zaparkovala v hospodě s bustou Lenina, která byla v důsledku aktuální geopolitické situace zahalena ukrajinskou vlajkou. Další den už následovaly zážitky jako záchrankou/taxíkem na místní polikliniku a tři dny strávené na ubytovně s pohledem do polárního dne a ploužením se na záchod, který byl na chodbě a nepochopitelně daleko. Místní doktorka mi nasadila koňské dávky ibuprofenu a kodeinu, takže jsem se zvládla jakžtakž pohybovat, i když mně se zdálo, že to moc nezabralo. (No, to se ukázalo až v ČR, co to teprve je, když kodein vysadím – to jsem totiž přestala chodit úplně.) Co mě bavilo, že když jsem do té norské nemocnice v podstatě po čtyřech vstoupila, vždycky ke mně někdo přiskočil, sklonil se na mou úroveň a vypálil: „Hei, jeg er Brit, sykepleier“ (Ahoj, já jsem Brit, zdravotní sestra). Byli na mě moc hodní, ale bylo to všechno podle hesla, které jsem si o norském zdravotnictví zformulovala už kdysi dávno – „Když tomu dáme čas a klid, většina pacientů se nakonec uzdraví sama. Pokud by to bylo vážné, pozná se to tak, že na to možná umřou.“ Ale ať nežeru, já mám norské nemocnice a lékaře hrozně ráda. Jen mě mrzelo, že si mě tam nenechali a poslali mě s prášky na to spartánské ubytování.

Na všechny naplánované výlety tedy jela Adéla sama a vždycky mi to povypřávéla – výlet lodí do ruského Barentsburgu (s knajpou Rudý medvěd, nápisem na skále Mupy mup a ruskou průvodkyní, která bájila zcela v potěmkinovském duchu, co všechno v tom městečku s tři sta obyvateli mají a ještě mít budou – třeba chodníky nebo opravený kulturák), výšlap na horu Sarkofagen (chození po ledovci, zkameněliny válejší se všude kolem, přeskakování řeky), mroží safari v neoprénovém oblečku, ze kterého se stalo velrybí safari, protože viděli hejno běluh, které se ukázkově předváděly. Byla jsem ráda, že se jí tam líbí, ale hlavně jsem jí byla neskonale vděčná za to, že je tam se mnou, že ji neopouští optimismus a je přesvědčená, že většinu věcí vyřeší místní pivo Isbjørn. (Jako vyřešilo toho opravdu hodně.)

Aby byl zážitek z nejsevernějšího kouta Norska úplný, propojily jsme jednoho večera Adélin notebook s televizí ve společenské místnosti a pustili si z Youtube norský přelomový film *Orions belte* z roku 85, odehrávající se na Špicberkách. Je tam slavná scéna s helikoptérou, díky níž se následujícímu období v norské kinematografii začalo přezdívat „helikopterperioden“, protože v každém dalším filmu musela být helikoptéra. Když jsme byly asi v půlce, přišla do místnosti zhruba šedesátiletá, už několik dní konstantně podroušená Norka a dostala záchvat sentimentálního dojetí, jestli se prý

může na tento film svého mládí kouknout s námi. Seděla u toho jako příkovaná, srkala pivo z plechovky a říkala: „A teď přijde ta nejlepší scéna...“ (helikoptéra). „Podívejte se, jak byli mladí, ach, Helge, ach, Sverre...“, vzdychala hledíc na tehdejší herecké idoly Helgeho Jordala a Sverreho Ankeru Ousdala. Sledování téhle akční špionážky, jejíž premiéru v Oslu osmdesátých let doprovodilo podání protestní noty ze strany Sovětského svazu, získalo díky Ingrid úplně novou dimenzi.

Za dva dny jsem pochopila, že týdenní konferenci v norském Tromsø nezvládnou, a rozhodla se přebookovat si lety domů. Seděla (ležela) jsem na tom celé sobotní dopoledne a číhala, až někdo vrátí letenku SASu ze Špicberk do Tromsø („Je tam!“, zařvala najednou Adéla, která to taky monitorovala) a pak telefonovala (v podstatě německy) s Austrian, aby mě přebookli na let do Vídně o týden dřív (přímý let Tromsø–Vídeň je jen jednou za týden). Když jsem to zařídila, polilo mě horko, jak se v tomhle stavu dokážu s těmi lety popasovat. Jal mě regulérní Scottův syndrom. (To byl ten, co zároveň s Amundsenem dobýval v roce 1912 jižní pól. Scott tam sice došel, ale jako druhý a na zpáteční cestě umrzl. Má se za to, že nezvládl skutečnost, že neuspěl. Ale já nevím, měl doma manželku a syna, kdyby mohl, určitě by se vrátil.) Ležela jsem na té ubytovně a myslela na všechny ty polárníky od Payera, Andrého, Nobileho a Amundsenů až po mou milovanou Christianu Ritter – první ženu, která kdy na Špicberkách přezimovala (v roce 1934). Ti chlapi se kolikrát vraceli od severního pólu několik let – zamrzlí v ledu, zimující v Nové Zemi, na člunech, na lyžích, bez jakéhokoli výhledu, že se do té civilizace vůbec dostanou. Někteří to zvládli, jiní ne, každopádně všichni byli houževnatí způsobem, který jsem nikdy nechápala. Christiane třeba vůbec nepropadla panice, když ji manžel nechal v provizorní chatičce někde na zcela neobydleném Západním Špicberku a ona až po jeho odchodu na několikadenní lov zjistila, že má jen tři sirky (JAKO TŘI, CHÁPETE?), za okny severák, mínus 40 a lední medvědi.

No, a to jsem netušila, že si ty polárnícké výzvy vyzkouším na vlastní kůži. Ta dvoudenní cesta zpět byla totiž nakonec bez přehánění největší výzvou mého života:

Jak se dostanu na letiště?

Taxíkem vleže. (Adélin nápad)

Jak se probelhat letišti, když ujdu sotva deset kroků v kuse?

Rozložit cestu tak, že tam, kde si lze na něco lehnout, si prostě lehneš.

Jak projít v předklonu bezpečností kontrolou a nevzbudit podezření, že nejsi ve stavu odletět?

Usmívej se.

Jak přežít start a přistání, když nemůžeš sedět a sedět se musí?

Existuje něco jako vzpěr na rukou. Dá se to vydržet i půl hodiny, když musíš.

Jak ustát čtyřhodinový a k tomu tři hodiny zpožděný let do Vídně?

Pomůže letuška, která si tě chodí pravidelně kontrolovat a s profesionálním úsměvem klade otázky typu: Would you like some medicine or maybe a beer? (Naopak nepomůže letušák, který pořád opakuje: Ach to je hrozné, člověk se děsí, co všechno to může být, že? Že bys třeba mohla ochrnout, no hrůza...)

Co dělat, když máš strach, že bolestí omdlíš?

Neomdlíš, prostě neomdlíš!

V Tromsø jsem měla den pauzu a skvěle se tam o mě postarala kamarádka Mary, se kterou jsme seznámily před skoro čtvrt stoletím v Tromsø na studiích. Druhý den mě eskortovala na letiště a dohlédla na to, že se doplazím k druhému letadlu. Ještě že mě napadlo zkrátit interval mezi prášky a nabouchat se tou maxidávkou ibuprofenu a kodeinu 3x ve čtyřhodinových intervalech. Poslední jsem spolykala, až když se boardoval náš let, abych si byla jistá, že to do té Vídně vydrží.

Ten let Tromsø – Vídeň jsem přežila taky díky podcastu Kecy a politika. Sjela jsem několik dílů, v předklonu zapřená o sedadlo. Asi chlapcům napíšu děkovný dopis. Můj muž mě vyzvedl na Schwechatu a domů jsem jela vleže na zadním sedadle našeho Forda.

Druhý den jsme jeli do nemocnice u sv. Anny, doufajíce, že mě hospitalizují. Nejsem bohužel Amundsen, André ani Nobile. Zkontrolovali mi reflexy, píchli injekci, upravili medikaci a poslali mě domů čekat na CT, které mám příští týden. A že prý mám vysadit ten kodein. Tak to jsem zkusila jeden den, protože vím, že to je návykové a nemá se to brát víc než čtyři dny. Jenže bez tohohle prášku se můj rádius zmenšil na tři kroky a to nestačí ani na tu cestu do koupelny. Dnes v noci jsem se vzbudila bolestí, vzala si kodein zcela bez výčitek a upadla opět do svých opiových snů...

A takhle se teď mám. Moc si nedělám iluze, že to bude rychle lepší, ale nezbyvá než čekat na vyšetření a doufat v regenerační schopnosti organismu. Zcela po norském způsobu.

Julius Payer, první „český“ polárník – byl sice z Šanova u Teplic, ale mluvil německy, takže první je stejně Karel Němec – driftoval zamrzlý v ledu dva roky s lodí Admiral Tegetthoff, díky čemuž objevila jeho rakousko-uherská posádka nové souostroví – pojmenovali ho Země Františka Josefa. Payer po návratu napsal o své cestě úžasný cestopis, který doprovodil vlastními ilustracemi. Andrého výprava na severní pól se po ztroskotání horkovzdušného balónu vydala na strastiplnou cestu po ledu zpět na Špicberky, ale všichni zemřeli na Bílém ostrově – zřejmě na otravu z masa ledních medvědů. Amundsen zmizel s letadlem, když hledal ztracenou Nobileho výpravu (měl špatné svědomí, protože Nobile se na tu cestu vydal, jelikož se s ním Amundsen odmítl podělit o předchozí vítězství přeletu nad severním pólem). Nobile se nakonec našel a s ním i český vědec František Běhounek. Výbornou knihu o svém extrémním pobytu na Špicberkách *Žena v polární noci* napsala také Christiane Ritter, rodačka z Karlových Varů. Publikace nedávno vyšla konečně česky.

Mávám jim všem přes propast těch let a doufám, že se tam na ten daleký Sever ještě někdy vypravím.

Vaše momentálně horizontální Karolína

4. 8. 2023

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.

Loď Discovery sevřená ledem, 1901–1904,
foto Reginald W. Skelton. Scott Polar Research Institute.

Mgr. Karolína Stehlíková, Ph.D.
Masarykova univerzita
Filozofická fakulta
Katedra divadelních studií
stehlikova@phil.muni.cz
 <https://orcid.org/0000-0002-3812-0425>

Karolína Stehlíková se v přednáškové a výzkumné činnosti zabývá skandinávským divadlem, filmem a literaturou. Vyučuje také prakticky orientované kurzy zaměřené na lexikografii a tvůrčí psaní. Je jednou z autorek multimediální učebnice o divadle pro SŠ Theatrum.online.